

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Ministria e Industrisë, Ndërmarrësisë dhe Tregtisë
Ministarstvo Industrije, Preduzetništva i Trgovine - Ministry of Industry, Entrepreneurship and Trade

Departman industrije - Divizija za industrijske politike

Dostojna plata u proizvodnom/prerađivačkom sektoru

UVOD

Dostojna plata, je isplata dobijena za mesec dana, koja je dovoljna da priušti dobar životni standard za radnika i njegovu porodicu. Ona treba da bude dovoljna da obezbedi sve osnovne potrebe, kao i neki prihodi za pokrivanje neočekivanih događaja.

U većini zemalja dostojna plata (života) plata je veća od minimalne plate utvrđene od vlade, i kao rezultat toga, mnogi vlasnici biznisa se baziraju na minimalnu platu utvrđenu od vlade. Međutim, logika utvrđivanja plate u ovom obliku je pogrešna i biznisi mogu imati problema za radnike u budućnosti.

Razni autori smatraju da se dostojna plata treba gledati od biznise kao investicija za uspeh, a ne kao trošak za ublažavanje nezadovoljstva radnika.

Na opštem nivou, dostojna plata (života) može ojačati stabilnost, učinak i održivost lanca vrednosti. Ne treba biti čudno što mnogi biznisi naglašavaju direktnu korelaciju između učinka snabdevača i tretmana radnika.¹

Polazeći od principa da za tretman ovog pitanja ne pripada samo poslovnoj zajednici, postoji dobar razlog da vlade preduzmu inicijative i stimulacije da podstaknu biznise da odraze u pružanju dostojne plate za radnike.

Podaci u ovom dokumentu predstavljaju selektira na preduzeća sa najvišom prosečnom platom proizvodnog / prerađivačkog sektora, i ne sva proizvodna/prerađivačka preduzeća.

METODOLOGIJA

Metodologija za realizaciju ove aktivnosti oslanja se na kvantitativne podatke Poreske administracije Kosova i kvalitativne podatke dobijene od poseta preduzeća sa najvišom prosečnom ponuđenom platom po radniku.

Iz PAK su primljena 100 preduzeća sa najvećom prosečnom platom za mesec (januar-jun, 2023.), podaci su popunjeni i sa brojem zaposlenih. Za obračunavanje bodova uzeta su za osnov dva kriterijuma, kriterijum sa 70% za najveću prosečnu platu, 30% za najveći broj zaposlenih.

Preduzeća su grupisana po veličini: mikro preduzeća do 9 zaposlenih, mala preduzeća 10-49 zaposlenih, srednja preduzeća 50-249 zaposlenih i velika preduzeća sa više od 250 zaposlenih.

Nakon grupisanja preduzeća po veličini, preduzeća su rangirana prema najvećem broju bodova.

Preduzeća sa najvećim brojem bodova po veličini preduzeća, konkretno 30% preduzeća od 100 preduzeća sa najvećom platom, kontaktirana su putem telefona i posećena su od osoblja DI/DIP kako bi se verifikovalo da li se preduzeće bavi proizvodnjom, da bi se videlo okruženje u kojem zaposleni rade i druge uslove.

Nakon prikupljanja podataka sa terena, popunjeni su podaci posećenih preduzeća i dalje obrađeni za rezultati analize.

Ekonomska delatnost

Zakon o privrednim društvima, pruža definiciju ekonomske delatnosti kao: “Privredna delatnost” znači svaku vrstu redovne ili ponovljene delatnosti koja obuhvata ponudu, obezbeđivanje ili proizvodnju robe, usluga, imovine i/ili radova za jedno lice ili poslovno društvo, u zamenu za ili očekujući bilo kakvu vrstu isplate ili naknade; uz uslov da se radnik koji obavlja usluge za svojeg poslodavca ne smatra da obavlja privrednu delatnost sve dok se takve usluge zahtevaju ugovorom ili se nadoknađuju prema ugovoru u zapošljavanju radnika sa poslodavcem.“

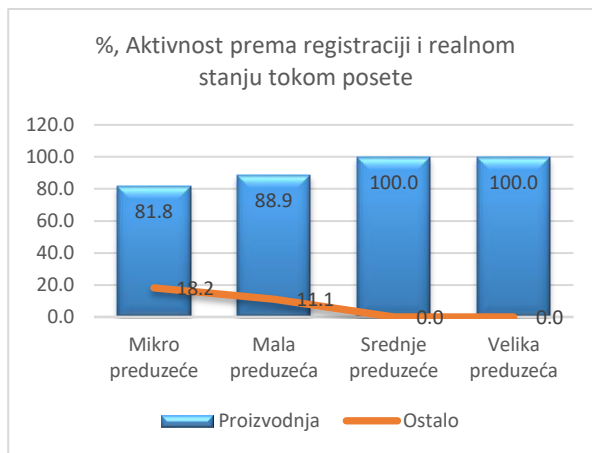
Glavna delatnost pojedinih preduzeća se ne podudara sa onim što je registrovano, štaviše, tokom obilaska preduzeća koja su pružila najveću prosečnu platu, primećena je promena glavne delatnosti, dok službeno nisu se promenili niti popunili podaci u ARBK.

Prema slici 1, 18% mikro preduzeća koja nude najveću prosečnu platu u industriji proizvodnje/prerade su praktično promenila delatnost nisu u proizvodnji sve dok ne figurišu u registrima ARBK-a i PAK-a sa glavnom delatnošću proizvodnje/prerade.

Prelazak sa delatnosti proizvodnje/prerade na drugu delatnost, izjavila su 11% malih preduzeća, koja takođe u registrima ARBK i PAK-a figurišu kao preduzeća sa glavnom delatnošću proizvodnje/prerade.

Kod srednja i velika preduzeća koja nude veću prosečnu platu nije primećena neusklađenost u promeni glavne delatnosti.

Slika 1. Delatnost prema registraciji i realnom stanju tokom posete

Izvor: Poseta preduzeća od DI/DIP

Ugovori o radu

Ugovor o radu je jedan pravno obavezujući sporazum između poslodavca i zaposlenog koji se koristi za utvrđivanje radnog odnosa.

Jedan od glavnih kriterijuma dostojne plate je ugovor i poštovanje ugovora za radnika.

Slika 2, prikazuje osiguranje radnika sa ugovorima o radu, uzimajući u obzir da su selektirana i posećena preduzeća sa najvišom prosečnom platom, zatim rezultati pokazuju da se na nivou ovih preduzeća, u sve četiri kategorije navodi da radnici imaju ugovore o radu i poštuje se radno vreme prema uslovima ugovora i Zakona o radu.

Radnici u ovoj odabranoj kategoriji preduzeća su izjavili da se poštuju ugovori o radu, kao u radno vreme, naknadi dodatnih sati, godišnjih odmora, zdravstveni itd.

Slika 2. Radnici sa ugovorima o radu

Izvor: Poseta preduzeća od DI/DIP

U mikro i malim preduzećima proizvodno/prerađivačke industrije, primećuje se da se upravljanje ili nadzor nad sprovođenjem ugovora, ne prenosi na redovan način preko nekog odgovornog lica, iako se izjavljuju da se poštuju, dok kod većinu srednjih i velikih preduzeća selektiranih sa najvišom prosečnom platom, uloge osoblja su utvrđene i imaju dobru organizacionu strukturu, gde se administrativno osoblje bavi ugovorima i njihovim sprovođenjem.

Zdravstvena osiguranja za radnike

Na Kosovu postoji Zakon o zdravstvenom osiguranju, međutim stanovnicima Kosova još uvek se ne pruža javno zdravstveno osiguranje, sa izuzetkom nekih preduzeća koja primenjuju zdravstveno osiguranje za zaposlene.

Od preduzeća prerađivačke/proizvodne industrije selektiranih sa najvećim prosečnim pragom plate i kontaktiranih, na osnovu izjava predstavnika preduzeća, rezultira da su zdravstvena osiguranja pronašla sprovođenje u oko 11% malih preduzeća, 40% srednjih preduzeća i 66% u velikim preduzećima proizvodne/prerađivačke industrije selektirana sa pružanjem najveće prosečne plate za zaposlene.

Uslovi rada

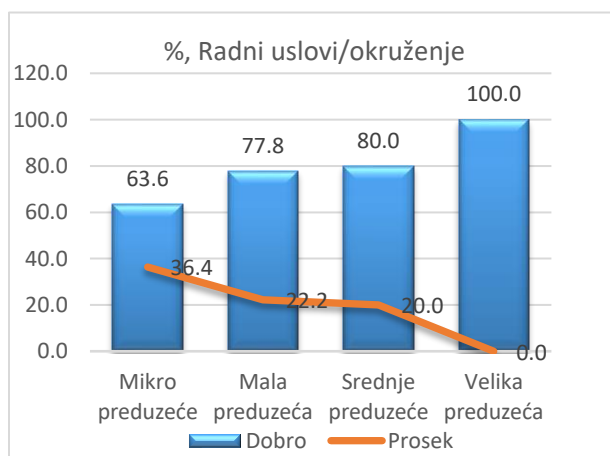
Razumevanje upravljanja preduzećima je suštinsko za pristup radnicima, u ovom slučaju velika i srednja preduzeća su shvatila da se unutar preduzeća mora stvoriti radno okruženje koje radnicima pruža više mogućnosti za razvoj, više moći za postizanje uspeha, efektivnost u rad.

Važno je da se u proizvodno/prerađivačkim preduzećima u srednjim i velikim kategorijama sa najvećom prosečnom platom, shvati da uslovi današnje ekonomije zahtevaju dobro okruženje za rad, počevši od fizičkog aspekta radnog mesta, pružanje obuka, napredovanje u karijeri, dodatne plate itd.

Više je nego neophodno da se ljudski kapital poboljša u cilju povećanja produktivnosti, povećanja plata i poboljšanje uslove rada.

Velika preduzeća nude bolje radne uslove/okruženja od svojih malih, a posebno mikro konkurenata. Finansijski uslovi utiču da vlasnici mikro preduzeća u proizvodnom sektoru teže ponude uslove rada u odnosu na njihove velike konkurente, to otežava pronalaženje i držanje kvalifikovanih radnika.

Slika 3. Uslovi rada/okoline u preduzećima proizvodno/prerađivačkog sektora

Izvor: Poseta preduzeća od DI/DIP

Zaključci

- Raspoloživost pouzdanih i uporedivih statističkih podataka, nije na odgovarajućem nivou gde jedan broj mikro i malih preduzeća, u registrima ARBK i PAK, glavnu aktivnost su predstavili kao proizvodnju dok glavnu aktivnost imaju trgovinu ili usluge.
- Zdravstvena osiguranja su pronašla sprovođenje u značajnom broju biznisa sa većom platom, konkretno u velikim i srednjim proizvodnim/prerađivačkim preduzećima.
- Poštovanje i efektivno priznavanje prava na dostojanstven i održiv rad, uključujući bezbedne uslove rada, je suštinski element, u ovom slučaju velika preduzeća sa većom prosečnom platom i jedan broj srednjih i malih preduzeća, nude dobre uslove rada, međutim nedostaje promovisanje da se u nekim preduzećima proizvodnog sektora nude dobri uslovi rada.

Preporuke

- Da se radi na raspoloživosti pouzdanih i uporedivih statističkih podataka, preduzeća proizvodnog/prerađivačkog sektora u slučaju prelaska na drugu ekonomsku delatnost moraju obaviti dopunu izmenu u ARBK.
- Da se razviju aktivnosti ili u okviru promotivnih aktivnosti omogućiti promovisanje dostojnog i održivog rada u svim delatnostima proizvodnih preduzeća.
- U saradnji sa socijalnim partnerima mora se raditi za bezbedna i zdrava radna mesta, u skladu sa odgovarajućim instrumentima ILO-a.

Decembra 2023, Priština